

Povest o pastorku.

I.

Kaj ne, da bom hodil popoldne s konji, ko boste orali na Prilesnici?« je vprašal Vogalov Jožek, dečko desetih let, očeta pri kosilu.

»Nič ne boš hodil! Jurček bo hodil,« je odgovorila žena, mačeha Jožkova, Jurčku pa prava mati, v glasu, ki ni bil prijazen.

Milo se je storilo Jožku ob teh besedah. Tesno se mu je stisnilo v prsih in zbudilo se je v njih nekaj kakor srd proti mačehi. In skoraj bi bil položil žlico in vstal od nizke mizice, okrog katere so sedeli. Pa v tistem hipu se je spomnil besed, ki mu jih je bila govorila mati na smrtni postelji: »Če dobiš drugo mater, ljubi jo, kakor si ljubil mene; pa če bo tudi hujša, kakor sem bila jaz, ljubi jo vseeno!« Tako je rekla mati Jožku na smrtni postelji, ko ga je pokrižala, in solze so ji bile v očeh, in njen obraz je bil žalosten, kot bi ga bila zasenčila mračna slutnja. Teh besedi se je spomnil Jožek in videl je kakor dvoje prosečih umirajočih oči, in tisto v srcu se mu je zazdelo kot greh, in s silo je zatrl tisto misel, polno srda do mačeha.

Popoldne so res orali dolgo in široko njivo, Prilesnico. Oče je držal za drevo, Jurček pa je hodil s konji. Mogočno sta stopala sirca pred plugom z umerjenimi, samozavestnimi koraki, eden po celini njive, drugi po jamljišču, in medeni nakit je zvenel v počasnem taktu na komatih. Jurček pa je visoko držal v levici rumen bič, v desni pa področnega konja za vajeti in stopal je kakor gospodar.

Jožek pa je moral okopavati brazde z veliko rovnico. Žalostno mu je bilo v srcu — ni hotel pogledati Jurčka, da bi bridkost ne bila še večja — in kakor jasen žarek v tiho mračno sobo, tako je posijal lep spomin v srce dečkovo.

O kako je bilo še lepo predlanskim! Takrat je še živela njegova mamica; kako ga je imela rada! In orali so, in on je hodil s konji. »Saj bi ne bilo treba hoditi z njima, saj sta pametna konja,« je rekla mati. »No, pa ko tako rad hodi, pa naj hodi!« In oče se je nasmehnil zadovoljno. In Jožek je vzdignil bič visoko in držal sirca za povodec in samsebi se je zdel kot kmet-gospodar.

Pa mamica je umrla; in zdaj, ko je nima več, šele spozna Jožek, kaj je mati. K hiši je prišla mačeha, trda in neprijazna, z dvma otrokoma, Jerico in Jurčkom. In letos hodi Jurček s konji, on pa mora okopavati brazde z neokretno rovnico.

Zazdi se mu, kot da so mu ukrali to lepo njivo Prilesnico, v oko mu sili solza, v srcu se poraja kot srd proti Jurčku in mačehi.

Pa spomni se Jožek materinih besedi: »Pa če bo druga mati imela kaj otrok, ljubi jih kot brate; pa če jih bo ona imela rajši kot tebe, ljubi jih vseeno!«

Takrat ni še razumel Jožek teh besedi; zdaj jih pa razume in drage so mu kot zaklad. Spominja se jih natanko, kot da jih je slišal ravnokar.

Zato zatrè v srcu grešno misel, ki se je vzdigovala v njem proti maèehi in proti Jurčku. Misli rajši na mater, in kadar nehoté pogleda Jurčka, ki vzdiguje bič še više, se ozrè na cerkvico za vasjo, kjer počiva njegova mati. In kakor sladka molitev se mu zdi ta misel na mater, kakor molitev v izkušnji, vsa močna in polna tolažbe —

II.

Ko je nekega dne minula maša in je prinesel Jožek pred gospodom župnikom mašno knjigo od oltarja v zakristijo — bil je Jožek ministrant — mu je rekel gospod župnik, naj pride po šoli k njemu.

Skoraj se je Jožek ustrašil tega vabila in brž je pomislil, če se je morda kaj pregrešil pri ministriranju, ali v šoli, ali sicer kje; pa vest mu ni očitala ničesar. Tudi župnikov glas je bil prijazen in ljub. — »Nič ne bo hudega,« je pomislil in se potolažil.

Popoldne je sedel Jožek zadnjo uro kaj nemirno v šoli in komaj je čakal, da je bila ura tri. Odmolili so in jo udrli iz šole; Jožek pa se je napotil v župnišče in srce mu je bilo nemirno.

Rahlo je potrkal na skoraj belo pobarvana vrata.

»Prosto,« je zaslišal glas gospoda župnika in vstopil.

»No, si prišel, Jožek?« je vprašal gospod in odložil zlatoobrezan brevir, ki je molil iz njega.

»Sem, gospod župnik.«

»Jožek, ali bi šel rad v šolo v Ljubljano in bi bil enkrat gospod?«

En pogled Jožkov je povedal župniku vse.

»Ne bi bilo treba dosti plačevati,« je nadaljeval gospod. »Nekaj pač; oče tudi niso tako revni, da bi nekaj malega ne zmogli. Kosilo in večerjo bi dobival zastoj — poznam se z gospodi v Ljubljani. Stanovanje bi pa tudi ne bilo drago — po kakih pet goldinarjev na mesec! To bi že utrpeli doma!«

Hvaležno je pogledal Jožek gospoda; kakor očeta, dobrega in ljubeznivega, ga je pogledal. In objel bi ga bil, da se ni bal.

»Samo, če me bodo oče pustili. Če ne bodo mati — —«

Beseda mu je zastala, in bridkost mu je legla v srce, ko je imenoval mačeho z besedo mati. In se je spomnil, da matere nima več.

»Nič se ne boj, bom že jaz govoril z očetom! V nedeljo po nauku pridem k vam. Tudi za mater se ni treba bati! — Glej, tudi jaz sem bil sirota brez matere — —«

In nekako otožno-veselo se je nasmehljajal gospod župnik. Morda je bil v tem smehljaju spomin na drago mater; morda na bridkost, ki jo je prestal pri mačehi; morda hvaležnost do dobrih ljudi, ki so mu pomagali v šolah; morda je bilo v njem veselje, da bo mogel sam pomagati; morda upanje, da bo ta šibki deček enkrat krepak delavec v vinogradu Gospodovem, morda! Nemara pa je bilo vse to v tem smehljaju župnikovem.

»Le nič se ne boj, pa vesel bodi!«

Jožek je poljubil gospodu belo roko in odšel.

Prešinilo ga je veselje in upanje, da ni mogel iti počasi po stopnicah; po dve je preskakoval.

»Materi moram povedati,« se mu je naenkrat zbudila misel, in stopil je na pokopališče, ki je bilo sosed župnišča. Pokleknil je na dobroznani grob ob zidu in razodel mamici svojo srečo in jo prosil, naj ona prosi v nebesih, da bi mu dovolili oče v šolo in da ne bi nasprotovala mačeha.

Zdaj se je zbudila sladka misel, ki je prej tiho spala v dečkovem srcu. Zdaj je razumel, zakaj se mu je sladkost rodila v duši, kadar je vlival pri maši vino in vodo v zlati kelih mašnikov; kadar je pozvanjal pri povzdigovanju. Hrepenenje, da bi poljubil zlati kelih, da bi ga sam enkrat povzdignil, se je vzbudilo v srcu s silno močjo.

* * *

Zvečer je oče natlačil koš listja, ga zanesel v hlev, poravnal in nastlal živini.

»Zdaj bo prilika najlepša!« je pomislil Jožek. Iskal je prilike že celo dopoldne, da bi bila z očetom sama, da bi povedal svojo veliko skrivnost.

»Zdaj je prilika!« je rekel in je stopil za očetom v hlev in se smukal okrog njega, kot bi iskal besede, ali pa kakor bi hotel, da ga oče vpraša, kaj bi rad.

»No, kaj je, Jožek?« je vprašal oče čisto prilično.

»Oče, v župnišču sem bil danes; pri gospodu.«

»Pri gospodu? Kaj pa si delal tam?« ga je vprašal oče malo začudeno.

»Gospod so me poklicali.«

»Zakaj so te poklicali?«

In Jožek je povedal vse, od začetka do konca, in vprašajoče pogledal očeta.

Oče si je obrisal čelo, malo neodločno pogledal sinka in rekel:

»Rajna mati je tudi tako želela. In večkrat me je prosila, naj bi te dal v šole. Bomo videli, če je božja volja —«

»V nedeljo bodo prišli gospod k nam, so rekli, da se pogovorite.«

»No, bomo videli. Jaz bi te rad dal; saj doma ti tako ne bo nič dobrega. Druga mati sicer ni hudobna, toda vsaka mati ima svoje otroke rajši kot tuje; kri ni voda! — Potrpi!« je rekel oče in pogladil sinčka z razkavo roko po zagorelem licu, kolikor je pač mogel mehko in ljubeznivo od življenja izkušeni mož.

III.

Konja je napajal Vogal pred hišo pri vodnjaku, ko je prišel gospod župnik, kakor je bil obljubil.

»Dobro srečo, Vogal!«

»Bož daj, gospod župnik! Kar v hišo stopite, bom takoj gotov!« je odzdravil župniku.

Potegnil je konja, ki sta se še prhaje poigravala z vodo v koritu, ju zapeljal v hlev in privezal, obrisal roke v modri predpasnik in si ga potem odpasal.

Župnik je bil še v veži in je govoril z otroki. Z Jožkom, ki je bral iz knjige; s petnajstletno Jerico, ki je pletla na nizkem stolčku, in z Jurčkom, ki se je igral z mačico, a jo je brž izpustil, ko je zagledal gospoda na vežnem pragu.

»Stopite v hišo, gospod,« je rekla Vogalovka in si nekako v zadregi popravljala predpasnik, nevajena takega obiska.

»Saj res! V hišo pojdemo,« je pritegnil še Vogal, ki je stopil na te besede v vežo, in je peljal gospoda v hišo.

Žena je pristavila stol, ga pobrisala z belim predpasnikom in gospod je sédel k beli javorovi mizi, nad katero je visel na nitki bel lesen golobček.

»Saj veste, zakaj sem prišel?« je začel gospod.

Gospodinja je pogledala gospoda župnika radovedno. Mož pa je pristavil kot nekako samzase: »Mi je nekaj pravil Jožek, da boste prišli danes.«

Ona je napol radovedno, napol nevoljno pogledala Jožka, ki je ostal za pečjo z Jerico in Jurčkom.

»Priden je vaš Jožek, pa nadarjen je! V šolo bi ga dali, Vogal!« je povzel zdaj župnik, in spet je mačeha pogledala Jožka z očitajočim pogledom, ki je morda bolj izviral iz prirojene materine ljubezni kot iz hudobnosti, da ni gospod župnik pohvalil Jurčka.«

»Stane, gospod; šola stane, tako pravijo,« je pristavil Vogal.

»Ne bo tako hudo! Tudi niste tako revni,« ga je zavrnil župnik in obrazložil vse, kako bi mu on preskrbel hrano zastonj, da bi bilo zdaj kakih pet let treba plačevati le za stanovanje in zajtrk, morda bo kakih pet g¹-dinarjev na mesec, in za obleko, ki jo mora pa tudi doma imeti, čeprav slabšo. Pozneje bi si pa morda sam kaj zaslužil, če bi bil priden, namreč s poučevanjem drugih, da bi še to odpalo — nekaj bi pa tudi on, župnik, pomagal.

»No, kako mislite?« je vprašal nazadnje.

»Kaj praviš ti, Jera?« je vprašal mož ženo.

»I, naj gre; vsaj ne bo toliko trpel,« je odgovorila. A glas ji ni bil popolnoma prijazen. Pa vendar je bila zadovoljna, ker je brž preračunala, da bo potem grunt lahko dobil Jurček, ki na njeno žalost ni bil posebno vnet za knjigo.

»Tako je prav! Bom že jaz vse uredil in ga tudi poučeval za izkušnjo. Kar vsak dan po šoli pridi, Jožek, k meni, pa se bova pomalem učila,« je obljubil gospod župnik in se poslovil.

Mož ga je pospremil do ceste.

Mačeha je gledala za njima nekaj časa, nato pa trpko rekla Jurčku: »Vidiš, če bi imel ti na pravem koncu glavo, bi pa ti šel.« In šla je iz hiše, ne vedoč, ali naj bo nevoljna ali zadovoljna.

Jurček si pa ni mnogo belil glave nad materino opombo. Skomizgnil je z ramami in šel je v vežo, igrat se s pohlevno in potrpežljivo mačico. Vesel je bil, da je odšel gospod župnik, ki ga je bil prej zmotil pri nedeljski popoldanski zabavi.

»No, kako misliš, Jera?« je vprašal mož, ko se je vrnil.

»Kako bi mislila? Glej, da si ne zrediš postopača. Poglej Boštjanovega! Že pet let je na Dunaju, pa ne more nikamor,« je odvrnila žena trdo in postavila lonček za zaslon na ognjišču.

»Kaj bi tako govorila, Jera! Prej bi bila rekla tako zdirčno, ko so bili župnik tukaj! Študirat pojde, pa je; še Bog, da je taka lepa prilika. Tudi rajna je hotela tako in ona mu je bila mati!« je rekel gospodar odločno in odšel v hlev.

»Zakaj me imajo mati tako malo radi?« je vprašal v hiši Jožek Jerico. Slišal je trpko besedo mačehe, v hišo jo je slišal, in žalosten je postal.

»Oh, naša mati so včasih taki! Ne bodi hud! Saj niso tako hudi, bolj nagli so. Tudi Jurček je tak, ni hudoben, bolj pust je. Kar molči, ko pojdeš v Ljubljano, ti bom pa jaz naredila perilo in robce ti bom zaznamovala, prav lepo, rdeče, znam — in tudi tisti goldinar ti bom dala, ki sem ga dobila od botre za god. In materi bom govorila dobro o tebi, da te bodo radi imeli.«

»Kako si dobra, Jerica! Kot bi mi bila prava sestrice,« je rekel Jožek in je deklico hvaležno pogledal.

(Konec prihodnjič.)

Deklamovanje.

2. Deček in ptičke.

Basen.

Deček:

»Ptičke, drobne ptičke,
ste li priletele,
da bi sladko pesem
mi v slovo zapele? —
Vem, vem! Pomlad cvetna
spet se je vrnila
in vas v log zeleni,
ptičke povabila.
Vem, vem! Pomlad cvetna
spet se je vrnila
in obilo hrane
vam je natrosila.
Vem, vem! Ve bi rade
zdaj se poslovile.
Vem, vem! Ve bi rade
mene zapustile.
No, pa mi zapojte
pesem o slovesu,
da mi zaigrala
solza bo v očesu.« —

Ptičke:

»Dobre pevke nismo,
ki smo tu ostale,
da bi dolgo zimo
reve prestradale.
Naša pesem lepe
melodije nima.
Kdo lepo bi peval,
če je zunaj zima?
Zdaj pa, ko je pomlad
bujna spet vzcvetela,
z njo se tudi pesem
naša je ogrela.
V nji zahvalno pesem
pojemo me tebi —
tebi, in kako je
tudi Bogu ne bi?« —

Deček slišal pesem,
v stran se je obrnil.
Ptičke odletele,
solzo on utrnil.

Janko Polák.

